

Československá sociálně demokratická strana dělnická za svůj cíl otevřeně prohlašuje revoluční přeměnu hospodářské organizace společnosti, převedením soukromého vlastnictví výrobních prostředků a řízení výroby ve společenské vlastnictví a řízení výroby. Uznávajíc však dobytí politické moci pro proletariát za nutnou cestu k tomuto cíli, nejen že nestaví se do rozporu s pojmem státní organizace, nýbrž naopak uznává stát přímo za podmínku svého boje a své působnosti. Za daných poměrů v Evropě uznává z hlediska udržení mezinárodní rovnováhy, z hlediska míru, současně však z hlediska nejúčelnějších podmínek vývoje národů střední Evropu obývajících a jejich proletariátu, v řadě neposlední z hlediska zájmů národa a proletariátu českého za potřebné, aby posilováno bylo vše, co skutečně a rozumně přispívá k udržení a rozvoji velkého, státně organizovaného hospodářského obvodu ve středu Evropy, jehož dějinným výrazem jest dnes Rakousko-Uhersko. Jednak proto, aby vyjasnil poměr strany vůči historickým ideálům některých vrstev české nacionální buržoasie, jednak aby vytyčil jasně stanovisko vůči případné politické spolupráci se stranami jiných národností, prohlašuje sjezd výslovně, že československá sociálně demokratická strana dělnická považuje tento stát za dějinně daný podklad své činnosti a že všechny jiné myšlenky, zejména jakékoliv naděje ve smyslu tendencí, které označovány jsou běžně pojmy politického všenněmectví a politického panslavismu, považuje za neslučitelné se zájmem českého dělnictva a tudíž se svou proletářsky třídní politikou.

Se stejným důrazem prohlašuje sjezd, že dnešní politika vládních kruhů a vládních stran v Rakousku i Uhrách působí právě opačně, než aby říší dostávalo se z ní posily, které nezbytně potřebuje, má-li bez obav vcháze- ti do období velkého přesunování mocenských poměrů, jež počalo událostmi balkánskými a před nímž se Evropa dnes nachází, Rakousko-Uhersko při své hospodářské opozdilosti, při své ohromné zadluženosti, při své národnostní mnohotvárnosti nemůže vidět v mechanické moci militarismu své zajištění. Rakousko-Uhersko nemůže trvale žít a dále se rozvíjet, kdyby nedovedlo se zhostit nepřirozených, národy potlačujících pout dualismu, kdyby nedovedlo se vyprostit z teroru feudalismu, agrarismu a klerikalismu. Přímou existenci státu hazardují ti, kdož v nynějších dobách, kdy všechny konstruktivní živly semknout by se měly v úsilí, aby stále všeobecnější lhostejnost vůči státu mezi lidem byla překonána, tuto ještě plánovitě rozmnožují tím, že bez ohledu na státní zájem dráždí obyvatelstvo soustavným mařením všeho sociálně politického pokroku, soustavnými úklady proti plodnosti prací parlamentu, nesmyslným přeháněním militarismu za hranice všech možností a rafinovanými úklady, plánovitě strojenými nejen proti říšské sněmovně všeobecného rovného práva hlasovacího, nýbrž i proti dosavadní tak nedostatečné samosprávě zemské i obecní.

Z těchto hledisek vycházejí, prohlašuje sjezd československé sociálně demokratické strany dělnické, že po jeho přesvědčení vchází rakousko-uherská říše do stadia dějinného vývoje, v němž podstatná změna dnešní

ústavní formy, přeměna říše ve federaci autonomně skonstituovaných národů, a postavení se státu na podklad mezinárodní neutrality stává se pro něj živelní nutností. Jen touto odvážnou přestavbou svých základů může říše státi se schopnou, aby v příboji dějinných událostí překonala všechny obtíže svého vnitřního složení, jí může současně, ale také jedině nabýti schopnosti, aby stala se krystalizačním bodem při případném řešení otázky polské a jihoslovenské. Ve chvíli dějinně vážné sjezd co nejdůtklivěji varuje před tendencemi, které by v sobecké zaslepenosti tomuto poznání se vzpíraly a vyzývají proletariát, aby zvýšenou organizační prací rozmnožoval svou moc, kterou, má-li se překonat mrtvý bod na poli ústavního pokroku, bude nutno možná v době dohledně blízké hodit energicky na váhu.

(Protokol XI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické, konaného ve dnech 7. - 9. prosince 1913, s. 139-142)

87.

1914, červenec - srpen

Na počátku války

Dne 28. července, právě měsíc potom, co rozpínává politika Ústředních států obětovala rakouského následníka, vypověděna Srbsku potupná válka. O třetí hodině odpolední přinesla úřední "Wiener Zeitung" vyhlášku, že c. a k. rakouská vláda na základě nejvyššího rozhodnutí jeho apoštolského veličenstva, poněvadž královská srbská vláda na požadavky rakousko-uherské noty uspokojivě neodpověděla, vyhlásila království srbskému válku. Zpráva ta byla úředně doprovázena docela vědomě lživým tvrzením, že se strany Srbů ještě před vyhlášením války došlo u Temeš-Kubína k nepřátelskému útoku na rakouské vojsko, ačkoliv to pravda nebyla.

Jak Rakousko spěchalo do své poslední války, jest patrné z toho, že již ráno dne 25. července - celý den před konečnou lhůtou ultimata a tři dny před vypověděním války - vyhlášena byla řada císařských nařízení, kterými suspendovány byly základní zákony rakouské ústavy. Současně byla říšská rada a všechny zemské sněmy uzavřeny. Rychle za sebou vyhlášena na základě § 14 řada dalších válečných zákonů a nařízení, týkajících se přerušování spojení a styků s cizinou, omezení soukromé dopravy na drahách, předpisů o příročí, zásobování obyvatelstva, podpor rodin vojáků povolaných do zbraně atd. atd. A než se český lid ve svých zemích mohl z překvapivšího válečného překvapení vzpamatovat, vzplanula válka na celém evropském obzoru. /.../

Začátkem srpna odcházely první vojenské oddíly brněnských pluků na bojiště. Nesčetné davy českého lidu z Brna i venkova, příbuzní, přátelé a známí přišli své vojáky vyprovodit a s nimi se rozloučit. Naplnili Velké náměstí, kde u Mariánského sloupu rozestaveným setninám kázal svou německou češtinou biskup Huyn a žehnal jejich zbráním. Po obřadu doprovodil biskup, místodržitel, zemský hejtman a německý starosta hlavního zemského města české vojáky; s nimi v mohutných zástupech táhlo české občanstvo na Nádražní náměstí, kde za naprosto nevlasteneckých, ne-li velezrádných, výkřiků se s nimi dlouho opět a opět srdečně loučilo. Němečtí hodnostáři, ačkoli prostí vojáci si z nich utahovali a dělali na ně obhroublé vtipy, vetřeli se až na nástupiště, kde místodržitel několika českoněmeckými frázemi děkoval českým vojákům za vzorné a bezodkladné splnění výzvy nejvyššího vojenského pána a připomenul, že v době, kdy vlast je v nebezpečí, musí být nejprřednější vlasteneckou povinností každého rakouského občana, aby, bude-li třeba, za svého císaře a milovanou širší vlast na poli cti a slávy položil hrdinně svůj život.

Studená slova rakouského byrokrata s málo lákavou vyhlídkou na dosažení nejvrcholnější občanské ctnosti rakouského občana, pro kterou v nitru českého vojáka nebylo nejmenšího místečka ani pochopení ani ctižádosti, byla stejně studeně přijata, vyslechnuta mlčky bez jakéhokoli ohlasu, jen němečtí oficiři a šarže je nadšeně aklamovali. Úřední zpráva ovšem udělala z tohoto projevu nadšenou vlasteneckou loyální manifestaci českého lidu v Brně a okolí pro válku a rakouskou armádu; ta zpráva musela být otiskována ve všech moravských i mimomoravských českých novinách. /.../

(Jaroslav Budínský, Morava za války. Ze vzpomínek na domácí odboj. Brno 1936, s. 44-45, 48-49)

88. 1914, listopad - prosinec
Persekuce českého obyvatelstva

Někdy v polovici září 1914 začalo zatýkání českých lidí pro t. zv. velezrádné ruské letáky, jež se brzy nato změnilo v nejkřutější a nejkřavější persekuci, jaká za války na českých lidech na Moravě byla páchána.

Již dne 24. listopadu 1914 dověděli jsme se, že byl vojenským náhlým soudem v Mor. Ostravě odsouzen sokolský pracovník Slavomír Kratochvíl z Přerova k smrti provazem a dvě hodiny po vynesení rozsudku na nádvoří krajského soudu na rakouské šibenici jako první krvavá politická oběť Moravy potupně popraven. Společně s ním byli zatčeni a později odsouzeni ještě tři členové přerovského Sokola, mezi nimi knihkupec Radoušek k trestu osmiletého kriminálu.

Příšerný rozsudek nad Kratochvílem vyneseny byl jako zstrašující výstraha z příkazu moravského místodržitele veřejně v Moravské Ostravě a v Přerově plakátován a jako zvláštní úřední vyhláška po celé Moravě uveřejněn. Nadto dne 1. prosince přinesly noviny pod potupným nadpisem úřední zprávu tohoto obsahu:

"Oběšen pro velezradu: Z c. k. pol. ředitelství v Brně se sděluje, že soukromý úředník Slavomír Kratochvíl z Přerova byl soudem vojenského velitelství v Mor. Ostravě rozsudkem ze dne 23. XI. 1914 pro zločin velezrady dle § 58 tr. z., spáchaný tím, že v Přerově v polovici listopadu t.r. rozmnožoval a rozšiřoval letáky s básní v jazyku českém sepsanou, v níž se přítomné válečné události, účel války a obětavost obyvatelstva pobuřujícím způsobem líčí a v níž se vyzývá k činům, které zvýšení nebezpečí pro stát zvenčí a vzpouru uvnitř přivoditi mohou, dále že nosil při sobě manifest carův k čes. národu, odsouzen k smrti provazem. Tento rozsudek byl ještě téhož dne dvě hodiny po vyřknutí ve dvoře soudní budovy vykonán."

(Jaroslav Budínský, Morava za války. Ze vzpomínek na domácí odboj. Brno 1936, s. 69-70)

89. 1915, po 3. duben
Potrestání 28. pěšího pluku za zběhnutí

Naplněn bolestí nařizují, aby pěší pluk č. 28 byl pro zbabělost a velezradu před nepřítelem vyloučen z vojska. Prapor budiž pluku odňat a uložen na ministerstvu války. Dějiny pluku, který otráven z domova, vytáhl do pole, se dnešním dnem ruší.

František Josef I., v.r.

Skutková podstata: dne 3. dubna 1915 v bojích o Dukelský průsmyk se vzdaly 2 prapory 28. pěšího pluku i s důstojníky, aniž použili střelných zbraní, jednomu jedinému ruskému praporu, a tím na sebe uvalili největší potupu a hanbu.

73. pěšímu pluku ve spojení s říšskoněmeckými oddíly se podařilo s těžkými ztrátami mrtvých a raněných udržet postavení až do příchodu nových vojenských sborů.

Pěší pluk č. 28 bude na věčné časy vyškrtnut ze seznamu rakouských pluků, zbylé mužstvo a důstojníci rozděleni k námornictvu a vojsku a ostatní smyjí toto těžké provinění vlastní krví.